Rapportage resultaten Quick scan Kwaliteitsverbetering VSO

Tilburg, januari 2004

© 2004 IVA

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of worden openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het IVA.
Het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning bij artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

1. Inleiding 1

2. Instroom, doorstroom en uitstroom van de scholen voor VSO 2

2.1. Leerlingen in de VSO-leeftijd: aantal en herkomst 3
2.2. Wachtlijsten 4
2.3. Tussentijfse uitstroom uit het VSO 5
2.4. Uitstroom aan het eind van het schooljaar 5

3. Aanbod en vraag 7

3.1. Basisvorming 11
3.2. Verandering in vraag naar stromen 12

4. Vormen van samenwerking tussen scholen voor VSO en REC's 13

4.1. Belangrijke samenwerkingspartner 14
4.2. Type samenwerkingspartner en wijze van samenwerken 16
4.3. Type samenwerkingspartner en inhoud samenwerking 17
4.4. Toekomstige plannen ten aanzien van samenwerking 17

5. Speerpunten en knelpunten ten aanzien van de kwaliteitsverbetering 19

5.1. Speerpunten kwaliteitsverbetering 19
5.1.1. Speerpunten kwaliteitsverbetering voor VSO in het algemeen 19
5.1.2. Speerpunten kwaliteitsverbetering voor eigen school 20
5.2. Knelpunten 21
5.3. Uitvoering kwaliteitsverbetering 25
5.3.1. Huidige uitvoering kwaliteitsverbetering 25
5.3.2. Toekomstige uitvoering kwaliteitsverbetering gelet op speerpunten 26

6. Conclusies 27

Bijlagen 31

Bijlage 1: Verantwoording opzet en uitvoering quick scan en respons 33
Bijlage 2: Antwoorden vraag 12 35

Hoofdstuk 1

Inleiding

In de voorliggende rapportage worden de uitkomsten beschreven van de (telefonische) quick scan die in november en december 2003 gehouden is onder directeuren van de scholen voor VSO. De vragen in de quick scan hebben betrekking op de volgende vier thema's:

- Instroom, doorstroom en uitstroom binnen scholen voor VSO (paragraaf 2);
- Aanbod en vraag binnen scholen voor VSO (paragraaf 3);
- Vormen van samenwerking tussen scholen voor VSO en tussen REC's (paragraaf 4);
- Speerpunten en knelpunten ten aanzien van de kwaliteitsverbetering in het VSO (paragraaf 5).

Binnen het vierde thema, speerpunten en knelpunten ten aanzien van de kwaliteitsverbetering in het VSO, is de directeuren van de scholen voor VSO gevraagd naar suggesties die kunnen leiden tot een verbetering van de kwaliteit van het VSO. De thema's vormen de structuur van deze rapportage.

Alle zelfstandige VSO-scholen of SO scholen met een VSO afdeling binnen de vier verschillende REC clusters zijn in de periode november tot december 2003 benaderd voor deelname aan de quick scan. In totaal zijn er 197 scholen benaderd. Uiteindelijk hebben 83 scholen voor VSO deelgenomen aan de quick scan. Dit betekent een respons van 43 procent. De verdeling van de scholen over de clusters is als volgt:

cluster 1: 2 scholen
cluster 2: 12 scholen
cluster 3: 47 scholen
cluster 4: 22 scholen

Een uitgebreide verantwoording van de opzet en uitvoering van de quick scan is in de bijlage opgenomen.

Voor de instroom, doorstroom en uitstroom geven de uitkomsten een beeld van de stand van zaken in het schooljaar 2002/2003. Het aanbod en de vraag hebben betrekking op het schooljaar 2003/2004. Waar het gaat over vormen van samenwerking en speerpunten en knelpunten wordt de situatie aan het eind van het kalenderjaar 2003 beschreven.

Hoofdstuk 2

Instroom, doorstroom en uitstroom van de scholen voor VSO

2.1. Leerlingen in de VSO-leeftijd: aantal en herkomst

Aan de scholen is gevraagd hoeveel leerlingen in de VSO-leeftijd[1] (zowel ambulante als reguliere leerlingen) op 1 oktober 2003 bij hen ingeschreven stonden.

Tabel 2.1.1. *Gemiddeld aantal leerlingen per school in de VSO-leeftijd, totaal en uitgesplitst per cluster, in aantallen*

	Totaal (n = 83)	*Cluster 1 (n = 2)*	*Cluster 2 (n = 12)*	*Cluster 3 (n = 47)*	*Cluster 4 (n = 22)*
Gemiddeld	129	139	164	111	148
Minimum	23	46	64	23	41
Maximum	444	231	444	418	417

Gemiddeld tellen de scholen 129 leerlingen in de VSO-leeftijd. Daarbij zijn er scholen met slechts 23 leerlingen, maar ook scholen met 444 leerlingen in die leeftijd. De scholen in 3 zijn gemiddeld wat kleiner dan de andere scholen.

Tabel 2.1.2. *Gemiddeld percentage leerlingen per school in de VSO-leeftijd die voortgezet onderwijs, speciaal onderwijs volgen of ambulant begeleid worden, totaal en per cluster*

Gemiddeld percentage leerlingen per school dat:	*Totaal (n=83)*	*Cluster 1 (n=2)*	*Cluster 2 (n=12)*	*Cluster 3 (n=47)*	*Cluster 4 (n=22)*
	%	%	%	%	%
Voortgezet speciaal onderwijs volgen	84	63	81	85	85
Speciaal onderwijs volgen	9	6	2	12	6
Ambulant begeleid worden	7	31	16	4	9

1. De meeste VSO-scholen of -afdelingen bieden 6 tot 7 jaar onderwijs aan hun leerlingen, de VSO-leeftijd loopt meestal van 12 á 13 jaar tot 18 á 19 jaar.

De ingeschreven leerlingen volgen vooral het voortgezet speciaal onderwijs. De verschillen tussen de clusters zijn daarbij niet groot. In cluster 3 volgen verhoudingsgewijs wat meer leerlingen het (basis) speciaal onderwijs. In cluster 2 worden relatief de meeste leerlingen ambulant begeleid.

Tabel 2.1.3. *Herkomst van de leerlingen in de VSO-leeftijd die op school staan ingeschreven, totaal en per cluster*

Herkomst van de leerlingen:	*Totaal (n=67)*	*Cluster 1 (n=2)*	*Cluster 2 (n=7)*	*Cluster 3 (n=40)*	*Cluster 4 (n=18)*
Speciaal onderwijs	58%	40%	61%	70%	31%
Speciaal voortgezet onderwijs	14%	1%	2%	12%	25%
Speciaal basisonderwijs	8%	43%	16%	7%	6%
Basisonderwijs	4%	3%	3%	3%	4%
Voortgezet onderwijs	9%	7%	5%	4%	22%
anders	7%	5%	13%	4%	12%

In tabel 2.1.3 staat aangegeven waar de leerlingen ingeschreven in de VSO-leeftijd op de scholen in totaal en in de clusters vandaan komen. Uit de tabel blijkt dat gemiddeld de meeste leerlingen (58%) afkomstig zijn uit het speciaal onderwijs. In cluster 1 komen relatief veel kinderen uit het speciaal basisonderwijs (het gaat hier echter om de gegevens van 2 scholen) In cluster 4 zijn redelijk veel leerlingen afkomstig uit het (speciaal) voortgezet onderwijs. Bij de categorie 'anders', die vooral in cluster 4 veel voorkomt worden onder andere de volgende antwoorden gegeven:

- afkomstig uit buitenland of internaat;
- ambulante leerlingen;
- afkomstig van ROC;
- volgde geen onderwijs, van huis;
- (medisch) kinderdagverblijven;
- uit observatiecentrum;
- internationale schakelklas.

2.2. Wachtlijsten

Vervolgens is aan de scholen gevraagd hoeveel leerlingen op het moment van invullen van de vragenlijst (medio november 2003) op de wachtlijst van de school staan. Dat wil zeggen dat de leerlingen zijn aangemeld bij de school, maar er is voor hen nog geen plek.

Tabel 2.2.1. *Gemiddeld aantal leerlingen op de wachtlijst, in aantallen, totaal en per cluster*

	Totaal (n=79)	*Cluster 1 (n=2)*	*Cluster 2 (n=12)*	*Cluster 3 (n=46)*	*Cluster 4 (n=19)*
Gemiddeld aantal leerlingen op wachtlijst	5	0	0	4	13
Totaal aantal leerlingen op wachtlijst	424	0	3	172	249

Het aantal leerlingen op een wachtlijst voor een VSO-school bedraagt gemiddeld 5 leerlingen. In totaal staan er op de scholen die hebben meegedaan aan de quick scan (n=79) 424 leerlingen op de wachtlijst. Zoals uit de tabel te lezen valt doen de wachtlijsten zich vooral in cluster 3 en 4 voor.

Hoe lang staan deze leerlingen op de wachtlijst? In tabel 2.2.2 zijn de gegevens van cluster 1 weggelaten omdat daar geen leerlingen op de wachtlijst staan.

Tabel 2.2.2. *Wachttijd van de leerlingen in maanden, totaal en per cluster, in aantallen*

Wachttijd leerlingen	*Totaal aantal leerlingen (n=80-81)*	*Cluster 2 (n=12)*	*Cluster 3 (n=46)*	*Cluster 4 (n=20-21)*
0-3 maanden	75	3	33	39
4-6 maanden	73	0	31	42
7-9 maanden	51	0	19	32
10-12 maanden	134	0	88	46
Langer dan 12 maanden	93	0	1	92
Totaal	424	3	172	249

Als de leerlingen op een wachtlijst staan, dan staan zij daar vrij lang. In cluster 3 wachten de meeste leerlingen gemiddeld tien tot twaalf maanden op een plaats, in cluster 4 wachten zij zelfs langer dan 12 maanden.

2.3. Tussentijdse uitstroom uit het VSO

In tabel 2.3.1 staat een overzicht van de leerlingen die tussentijds uit de VSO-scholen zijn gestroomd en waarheen zij zijn gegaan.

Tabel 2.3.1. *Gemiddeld percentage leerlingen per school die tussentijds in de periode 1 oktober 2002 tot 1 oktober 2003 zijn uitgestroomd en waarheen, totaal en per cluster*

	Totaal (n=70)	*Cluster 1 (n=1)*	*Cluster 2 (n = 12)*	*Cluster 3 (n=40)*	*Cluster 4 (n=21)*
	%	%	%	%	%
Beschermd wonen/werken	30	0	0	45	13
Arbeidsmarkt	19	0	15	22	16
Andere VSO-school	22	100	10	21	25
Vmbo, havo, mavo	15	0	54	4	21
Mbo, hbo, wo	6	0	0	2	16
Zij zitten thuis	9	0	21	6	10

In totaal zijn er 1293 leerlingen tussentijds uitgestroomd, het gaat om 1 leerling in cluster 1, 32 in cluster 2, 540 leerlingen in cluster 3 en 720 leerlingen in cluster 4.
In totaal zijn de gemiddeld de meeste leerlingen per school uitgestroomd naar het traject beschermd wonen/werken. Dit geldt met name voor de leerlingen in cluster 3. In cluster 1 is op 1 school 1 leerling uitgestroomd naar een andere VSO-school. In cluster 2 zijn de meeste tussentijds uitgestroomde leerlingen naar vmbo, havo of mavo vertrokken. In cluster 4 zijn de meeste leerlingen naar een andere VSO-school gegaan.

2.4. Uitstroom aan het eind van het schooljaar

In totaal zijn er 1488 leerlingen aan het eind van het schooljaar 2002/2003 uitgestroomd, het gaat om 22 leerlingen in cluster 1, 256 in cluster 2, 533 leerlingen in cluster 3 en 677 leerlingen in cluster 4. In tabel 2.4.1 staat een overzicht van de uitstroom van leerlingen aan het eind van het schooljaar 2002/2003.

Tabel 2.4.1. *Gemiddeld percentage leerlingen per school die aan het eind van het schooljaar 2002/03 zijn uitgestroomd en waarheen, totaal en per cluster*

	Totaal (n=71)	*Cluster 1 (n=2)*	*Cluster 2 (n=12)*	*Cluster 3 (n=37)*	*Cluster 4 (n=20)*
	%	%	%	%	%
Beschermd wonen/werken	33	13	9	54	10
Arbeidsmarkt	18	4	12	20	19
Andere VSO-school	9	0	4	8	15
Vmbo, havo, mavo	13	8	24	4	23
Mbo, hbo, wo	21	70	45	9	23
Zij zitten thuis	6	6	6	4	9

De leerlingen die aan het eind van het schooljaar zijn uitgestroomd, zijn eveneens in de meeste gevallen naar de situatie van beschermd wonen/werken gegaan. Ook hier geldt dat vooral voor leerlingen in de scholen binnen cluster 3. In cluster 1 en cluster 2 gaan de meeste leerlingen naar het mbo, hbo of wo. In cluster 4 worden de leerlingen verdeeld over alle trajecten. In dit cluster zitten relatief de meeste leerlingen thuis.

Hoofdstuk 3

Aanbod en vraag

De scholen is gevraagd naar de trajecten die zij aanbieden in het schooljaar 2003/2004. Tevens hebben zij daarbij de leerlingen vermeld die een dergelijk traject volgen.
Hieronder worden de verschillende trajecten beschreven, het aantal scholen dat dit aanbiedt en per traject het totaal aantal en het aantal leerlingen dat gemiddeld per school een traject volgt.

Tabel 3.1.1. *Percentage scholen dat de onderstaande trajecten aanbieden, het gemiddeld aantal leerlingen die het traject volgen en het totaal aantal leerlingen die het traject volgen*

	Percentage scholen die het traject aanbieden (n = 82)	*Gemiddeld aantal leerlingen die het traject volgen*	*Totaal aantal leerlingen die het traject volgen*
Beschermd wonen/werken	52%	25	863
Arbeidstoeleiding	80%	28	1559
Schakeltraject naar andere VSO-school	26%	22	358
Schakeltraject naar regulier onderwijs	37%	17	397
Diploma- of certificaatgerichte trajecten	52%	45	1566
Ander traject	20%	35	345

Veel scholen (80%) bieden arbeidstoeleiding aan, ruim de helft de trajecten beschermd wonen/werken en diploma- of certificaatgerichte trajecten. In mindere mate komen het schakeltraject naar regulier onderwijs en andere VSO-school voor. De meeste leerlingen volgen het traject arbeidstoeleiding of diploma- of certificaatgerichte trajecten.

In de volgende tabellen wordt per traject de situatie in de clusters beschreven. Per traject wordt per cluster aangegeven hoeveel scholen binnen dat cluster het traject aanbieden, het aantal en het percentage leerlingen dat het traject volgt.

Tabel 3.1.2. *Aantallen en percentages leerlingen in het traject beschermd wonen/werken*

	Aantal scholen	*Aantal leerlingen*	*% leerlingen*
			%
Cluster 1	0	0	0
Cluster 2	2	30	3
Cluster 3	26	604	70
Cluster 4	7	229	27
Totaal		863	100

Tabel 3.1.3. *Aantallen en percentages leerlingen die het traject arbeidstoeleiding volgen op de scholen*

	Aantal scholen	*Aantal leerlingen*	*% leerlingen*
			%
Cluster 1	0	0	0
Cluster 2	8	253	16
Cluster 3	32	820	53
Cluster 4	16	486	31
Totaal		1559	100

Tabel 3.1.4. *Aantallen en percentages leerlingen die het traject schakeltrajecten naar een andere VSO-school, volgen op de scholen*

	Aantal scholen	*Aantal leerlingen*	*% leerlingen*
			%
Cluster 1	0	0	0
Cluster 2	1	2	1
Cluster 3	4	8	2
Cluster 4	11	348	97
Totaal		358	100

Tabel 3.1.5. *Aantallen en percentages leerlingen die het traject schakeltraject naar regulier onderwijs volgen op de scholen*

	Aantal scholen	*Aantal leerlingen*	*% leerlingen*
			%
Cluster 1	0	0	0
Cluster 2	3	48	12
Cluster 3	7	33	8
Cluster 4	13	316	80
Totaal		397	100

Tabel 3.1.6. *Aantallen en percentages leerlingen die een diploma- en certificaatgerichte traject volgen op de scholen*

	Aantal scholen	*Aantal leerlingen*	*% leerlingen*
Cluster 1	1	40	3
Cluster 2	8	514	33
Cluster 3	14	641	41
Cluster 4	12	371	24
Totaal		1566	100

Tabel 3.1.7. *Aantallen en percentages leerlingen die een ander traject volgen op de scholen*.

	Aantal scholen	*Aantal leerlingen*	*% leerlingen*
			%
Cluster 1	1	6	2
Cluster 2	1	29	8
Cluster 3	3	186	54
Cluster 4	5	124	36
Totaal		345	100

Een aantal scholen hebben aangegeven welk andere traject zij aanbieden:
- arbeidsmarkt;
- basisvorming;
- dagbesteding;
- hulpverlening;
- motivatietraject;
- praktijk; basis/beroeps; leer/werktrajecten;
- speciale dagopvang wno;
- toeleiding naar vrije tijd;
- traject naar dagbesteding activiteitencentra;
- uitstromen naar basisonderwijs op individueel niveau.

Ruim de helft van de scholen heeft aangegeven dat zij diploma- en certificaatgerichte trajecten aanbieden. Deze scholen hebben vervolgens aangeven welke trajecten zij dan aanbieden en hoeveel leerlingen die trajecten volgen. In tabel 3.10 staat een overzicht van het aantal scholen dat een bepaald diploma- en certificaatgericht traject aanbiedt.

Tabel 3.1.8. *Diploma- en certificaatgerichte trajecten die scholen (n=42) aanbieden in het schooljaar 2003/04, in procenten*

	Totaal (n = 42)	*Cluster 1 (n = 2)*	*Cluster 2 (n = 8)*	*Cluster 3 (n = 14)*	*Cluster 4 (n = 12)*
	%	%	%	%	%
Theoretische leerweg	67	100	78	65	57
Basisberoepsgerichte leerweg	60	100	78	41	64
Praktijkonderwijs	43	50	56	59	14
Kaderberoepsgerichte leerweg	40	100	56	25	43
Ander traject	40	100	33	35	43
Havo	31	0	44	29	29
Gemengde leerweg	17	50	0	24	14
Vwo	10	0	0	12	14

Uit de tabel valt af te lezen dat in totaal de meeste scholen de theoretische en basisberoepsgerichte leerweg aanbieden. Per cluster verschilt dat nogal. Opgemerkt moet worden dat de aantallen scholen in de clusters waarover hier gerapporteerd wordt klein zijn.

Tabel 3.1.9. *Aantal scholen[2] dat diploma- certificaat gerichte trajecten aanbieden, het gemiddeld aantal leerlingen dat het traject volgt en het totaal aantal leerlingen dat het traject volgt*

	Aantal scholen dat het traject aanbiedt	*Gemiddeld aantal leerlingen dat het traject volgt*	*Totaal aantal leerlingen dat het traject volgt*
Praktijkonderwijs	15	39	590
Basisberoepsgerichte leerweg	19	29	549
Theoretische leerweg	23	14	327
Ander traject	10	25	246
Kaderberoepsgerichte leerweg	13	11	139
Havo	10	11	113
Vwo	3	18	53
Gemengde leerweg	5	7	34
Totaal			2051[3]

Ongeacht het aantal scholen dat dit traject aanbiedt volgen de meeste leerlingen die een diploma of certificaat willen halen het praktijkonderwijs of de basisberoepsgerichte leerweg. Hoewel de theoretische leerweg het meest wordt aangeboden, volgen minder leerlingen dit traject. Deze leerweg wordt het meest aangeboden in cluster 1 en 2, welke het kleinst in omvang zijn.

De scholen die hebben aangegeven een ander diploma –en certificaatgericht traject aan te bieden dan in de vragenlijst waren opgenomen, hebben hiervan een omschrijving gegeven:

- basisvorming;
- bedrijfsschapscertificaten, horecacertificaten, veiligheidscertificaten, lascertificaten;

2 Het aantal scholen in deze tabel wijkt af van het totale aantal scholen die hebben aangegeven een diploma en-certificaatgericht traject aan te bieden. Dit komt doordat niet alle scholen die een dergelijk traject aanbieden, hebben aangegeven hoeveel leerlingen dit een diploma- en certificaatgericht traject volgen.

3 Er moet voorzichtig worden omgesprongen met deze aantallen aangezien wij twijfelen aan de betrouwbaarheid van deze gegevens. Zo hebben de scholen bij de vraag of zij diploma- en certificaatgerichte trajecten aanbieden een lager aantal leerlingen genoemd dat deze trajecten zouden volgen dan in totaal bij de vraag welke van deze trajecten ze dan volgen.

- eigen certificaat of invulling;
- individuele leertrajecten;
- certificaten van het IVIO;
- LWOO;
- oriëntatie en schakeltrajecten Groen;
- oude leerlingenstelstel;
- Quickfit en stichting horeca;
- schakelklas.

3.1. Basisvorming

De scholen is gevraagd of zij basisvorming aanbieden, bijvoorbeeld als schakelfunctie naar het reguliere onderwijs. In tabel 3.10. staat hiervan een overzicht.

Tabel 3.2.1. *Scholen die de basisvorming aanbieden, bijvoorbeeld als schakelfunctie naar regulier onderwijs, in aantallen en procenten*

	% VSO- scholen (n = 83)
	%
Ja	39
Nee	48
Deels	13
Totaal	100

De meeste scholen bieden de basisvorming aan. Van de scholen die de basisvorming aanbieden geeft 39 procent aan dit volledig te doen en 13 procent geeft aan een deel aan te bieden.

Tabel 3.2.2. *Overzicht van delen die scholen van de basisvorming aanbieden (n=11)*

	% VSO- scholen (n = 11)
	%
Kerndeel	18
Differentieel deel	45
Anders	36
Totaal	100

Een viertal scholen heeft aangegeven een ander deel dan het kerndeel of differentieel deel van de basisvorming aan te bieden, namelijk:
- beiden delen;
- door middel van certificaat als voorbereiding op Helicon, afd. groenvoorziening;
- doen we op VSO-achtige manier;
- toeleiding naar minimale afhankelijkheid, maximale zelfredzaamheid.

Op de scholen die de basisvorming aanbieden volgen gemiddeld 43 leerlingen de basisvorming (n=38).

3.2. Verandering in vraag naar stromen

Heeft de school te maken gehad met een veranderde vraag naar bepaalde stromen?

Tabel 3.3.1. *Veranderende vraag naar stromen (ongeacht of scholen de stromen ook aanbieden, in procenten (n=81-82)*

	Sterk gedaald	*Gedaald*	*Geen verandering*	*Gegroeid*	*Sterk gegroeid*	*Weetniet/ geen antw*
	%	%	%	%	%	%
Beschermd wonen/werken	1	2	47	28	6	15
Arbeidstoeleiding	0	4	24	48	20	5
Schakelfunctie naar VSO	4	2	58	7	0	28
Schakelfunctie naar regulier onderwijs	1	9	52	12	2	23
Diploma gericht traject	4	11	45	15	5	21
Basisvorming	4	4	56	12	1	23

Voor de meeste stromen geldt dat er geen verandering is opgetreden in de vraag naar de betreffende stroom. Alleen de vraag naar arbeidstoeleiding is volgens 68% van de scholen (sterk) gegroeid. Er zijn geen clusterspecifieke resultaten voor de veranderde vraag naar stromen te melden.

Hoofdstuk 4

Vormen van samenwerking tussen scholen voor VSO en REC's

In de quick scan is gevraagd of de school samenwerkt met andere scholen of instellingen.
Vrijwel alle scholen (99 procent) geven aan met één of meer andere scholen of instellingen samen te werken. De verschillende samenwerkingspartners worden in paragraaf 4.1 aangegeven. Hoe de samenwerking georganiseerd is (wijze) en op welke terreinen wordt samengewerkt (inhoud) staat in de paragrafen 4.2 en 4.3 aangegeven. Wijze en inhoud van de samenwerking wordt beschreven in relatie tot de partner met wie wordt samengewerkt. In paragraaf 4.4 komen de plannen die de VSO-scholen hebben ten aanzien van toekomstige samenwerking aan de orde.

4.1. Belangrijkste samenwerkingspartner

Een totaal overzicht van de scholen en instellingen met wie de VSO-scholen samenwerken staat in tabel 4.1.1. weergegeven.

Tabel 4.1.1. *Overzicht van scholen en instellingen waarmee de VSO-scholen samenwerken*

Scholen en instellingen waarmee de VSO-scholen samenwerken	*% VSO-scholen (n=83)*
	%
Scholen voor VSO uit hetzelfde REC en hetzelfde cluster	90
Zorginstellingen zoals de jeugdhulpverlening, jeugdgezondheidszorg	85
Onderwijsondersteunende instellingen zoals schoolbegeleidingsdiensten	82
Overheidsinstellingen als CWI (Centrum voor Werk en Inkomen), leerplichtambtenaar	74
Sociale werkplaats	68
Bedrijfsleven	62
Gemeenten	61
Maatschappelijk dienstverlenende instanties, bijvoorbeeld politie	61
Scholen uit het regulier onderwijs (basisonderwijs, VMBO, praktijkonderwijs, ROC, HAVO/VWO)	60
Uitvoerders van de Wet Inschakeling Werkzoekenden (WIW)	48
Andere instellingen binnen de overkoepelende instelling waar uw school onder valt (bijvoorbeeld Revalidatiecentrum, dagopvang, behandelingscentrum)	39
Onderzoeksinstituten en wetenschappelijke instellingen	38
Andere scholen binnen de overkoepelende instelling waar uw school onder valt	35
Ouderorganisaties	35
Scholen voor VSO uit hetzelfde REC maar een ander cluster	34
Scholen voor VSO uit een ander REC maar hetzelfde cluster	31
Anders, namelijk	21
Scholen voor VSO uit een ander REC en een ander cluster	16

Uit de bovenstaande tabel blijkt dat samenwerking met alle voorgelegde partners voorkomt.
De meeste VSO-scholen (90%) werken echter samen met scholen uit het eigen REC en het eigen cluster. Partners met wie ook veel wordt samengewerkt zijn de zorginstellingen (85% van de VSO-scholen), onderwijsondersteunende instellingen (82%) en overheidsinstellingen als het CWI (74%).Wat verder opvalt is dat de samenwerking met andere clusters en/of andere REC's naar verhouding veel minder vaak voorkomt.

De uitkomsten zijn over het algemeen niet specifiek voor de verschillende clusters. Er zijn echter enkele opvallende verschillen het vermelden waard. De scholen in cluster 3 werken het minst samen met scholen voor voortgezet onderwijs, maar daarentegen veel meer dan scholen in de andere clusters met onderwijsondersteunende instellingen en de sociale werkplaats. De scholen in cluster 4 werken opvallend vaker samen met maatschappelijk dienstverlenende instellingen.

Vervolgens is de VSO-scholen gevraagd om van bovenstaande opsomming de voor hun school twee belangrijkste samenwerkingsrelaties op te noemen. Deze staan hier onder weergegeven.

Tabel 4.1.2. *Belangrijkste twee samenwerkingsrelaties, totaal en uitgesplitst naar cluster**

Belangrijkste samenwerkingsrelatie	*% antwoorden*			*% antwoorden per cluster*	
	Totaal (n=160)	Cluster 1 (n=4)	Cluster 2 (n=24)	Cluster 3 (n=90)	Cluster 4 (n=42)
	%	%	%	%	%
Scholen voor VSO uit hetzelfde REC en hetzelfde cluster	29		25	30	31
Scholen voor VSO uit hetzelfde REC maar een ander cluster	3			2	5
Scholen voor VSO uit een ander REC maar hetzelfde cluster	1	25		1	
Scholen voor VSO uit een ander REC en een ander cluster	3	25	8	2	
Andere scholen binnen de overkoepelende instelling waar uw school onder valt	3			3	2
Andere instellingen binnen de overkoepelende instelling waar uw school onder valt	8			13	2
Scholen uit het regulier onderwijs (basisonderwijs, VMBO, praktijkonderwijs, ROC, HAVO/VWO)	10	50	29	3	10
Overheidsinstellingen als CWI, leerplichtambtenaar	2			2	2
Zorginstellingen zoals de jeugdhulpverlening, jeugdgezondheidszorg	20		8	19	31
Onderwijsondersteunende instellingen zoals schoolbegeleidingsdiensten	3		8	2	
Ouderorganisaties			niet genoemd		
Onderzoeksinstituten en wetenschappelijke instellingen			niet genoemd		
Maatschappelijk dienstverlenende instanties, bijvoorbeeld politie	4		4	3	5
Sociale werkplaats	5			8	2
Uitvoerders van de Wet Inschakeling Werkzoekenden (WIW)					niet genoemd
Gemeenten	2			2	2
Bedrijfsleven	1		8		
Anders	8		8	8	7

* De scholen konden twee antwoorden geven. De 'n=160' bijvoorbeeld wijst dus niet op het aantal scholen maar op het aantal keer (namelijk 160) dat een antwoordcategorie is aangekruist door de scholen.

Uit de tabel blijkt dat de belangrijkste partners voor de scholen zijn:

- de scholen voor VSO uit hetzelfde REC en hetzelfde cluster (van de VSO-scholen noemt 29% deze partner);
- zorginstellingen zoals de jeugdhulpverlening, jeugdgezondheidszorg (20% van de scholen noemt deze partner).

Interessant om te weten is of de clusters ook verschillen als het gaat om de belangrijkste samenwerkingsrelatie. Het beeld binnen de clusters blijkt echter niet af te wijken van het totale beeld van alle scholen tezamen, zoals hierboven beschreven. Binnen de clusters 2, 3 en 4 wordt vooral samengewerkt met scholen uit hetzelfde REC en hetzelfde cluster (respectievelijk 25% van de cluster 2-scholen, 30% van de cluster 3-scholen en 31% van de cluster 4-scholen noemen deze partner als belangrijkste samenwerkingsrelatie).
Verder komt in cluster 2 de samenwerking met scholen uit het reguliere onderwijs relatief veel voor (29% van de cluster 2-scholen) en in cluster 3 en 4 de samenwerking met zorginstellingen (19% van de cluster 3 scholen en 31% van de cluster 4 scholen).

4.2. Type samenwerkingspartner en wijze van samenwerken

Op welke wijze is de samenwerking met de twee belangrijkste samenwerkingspartners georganiseerd? De samenwerking kan meer of minder vergaand zijn en kan bijvoorbeeld variëren van incidentele, informele afstemming tot juridisch geformaliseerde samenwerking.

Tabel 4.2.1. *Wijze van samenwerken met belangrijkste samenwerkingspartners*

Wijze van samenwerking	*% VSO-scholen (n=158)*
	%
Incidentele, informele afstemming tussen directies	5
Regelmatige afstemming en samenwerking tussen directies; eigen belang school voorop	26
Regelmatige afstemming en samenwerking tussen meerdere niveaus; samenwerking geformaliseerd	24
Gezamenlijk belang voorop; samenwerking geformaliseerd	23
Vergaande samenwerking, juridisch geformaliseerd	18
Anders	4

* De scholen konden twee belangrijke samenwerkingsrelaties aangeven, zie ook tabel 4.1.2. Per relatie konden zij vervolgens de wijze van samenwerking aangeven. De 'n=158' wijst dus ook hier niet op het aantal scholen maar op het aantal keer (namelijk 158) dat een antwoordcategorie is aangekruist door de scholen.

Uit tabel 4.2.1. valt af te leiden dat alle vormen van samenwerking voorkomen. Geen enkele vorm springt er uit. De minimale vorm, de incidentele en informele afstemming, komt nauwelijks meer voor. Er is dus in de meeste gevallen minimaal sprake van regelmatige afstemming en samenwerking.
Bij nadere beschouwing van de antwoorden per cluster blijken de scholen in cluster 4 vaker een vergaande wijze van samenwerking met hun partner (veelal scholen voor VSO uit het zelfde REC en cluster) aan te gaan dan de scholen in de andere clusters.

Er is geen verband tussen de samenwerkingspartner en de wijze van samenwerking daarmee. Alle vormen van samenwerking komen voor, ongeacht de partner. Als we bijvoorbeeld kijken naar de samenwerking tussen VSO-scholen en andere VSO-scholen uit hetzelfde REC en cluster, dan doen zij dat op alle mogelijke manieren. Ook de andere samenwerkingsrelaties laten qua organisatie van de samenwerking een zelfde beeld zien.

4.3. Type samenwerkingspartner en inhoud samenwerking

Op welke terreinen heeft de samenwerking met de twee belangrijkste samenwerkingspartners betrekking? De respondenten konen meerdere van de onderstaande terreinen aangeven.

Tabel 4.3.1. *Terreinen waarop wordt samengewerkt*

Terreinen waarop de samenwerking betrekking heeft	*% VSO-scholen* (n=166)
	%
Organisatie van de expertise	60
inhoud van het onderwijs en de zorg	54
Organisatie van het onderwijs en de zorg	52
Inhoud van het algehele strategisch organisatiebeleid	35
Anders	10

* De scholen konden twee belangrijke samenwerkingsrelaties aangeven, zie ook tabel 4.1.2. Per relatie konden zij vervolgens aangeven op welk terrein. De 'n=166' wijst dus ook hier niet op het aantal scholen maar op het aantal keer (namelijk 166) dat een antwoordcategorie is aangekruist door de scholen.

De tabel laat zien dat de samenwerking alle terreinen bestrijkt. Samenwerking op het terrein van de organisatie van de expertise, zoals het gezamenlijk organiseren van de deskundigheidsbevordering, komt het vaakst voor. Maar ook samenwerking op het gebied van de organisatie en inhoud van onderwijs en zorg worden vaak genoemd.
Opmerkelijk is dat samenwerking ten aanzien van de inhoud van het algehele strategische organisatiebeleid relatief minder, maar wel in absolute zin veel voorkomt (55 keer aangekruist door de scholen). Dit is een vergaande vorm van samenwerking die niet zo maar te realiseren is.

Als we per cluster kijken, is het opvallend dat in cluster 4 vaak samengewerkt wordt op het terrein van de inhoud van het algehele strategische organisatiebeleid, veel vaker dan op de scholen in de andere clusters. Grote verschillen op de andere terreinen tussen de clusters komen niet voor.

De verwachting is dat de samenwerking met betrekking tot de inhoud van het strategisch organisatiebeleid veel voorkomt in de samenwerking met andere scholen in hetzelfde REC en hetzelfde cluster en minder voorkomt in de samenwerking met zorginstellingen. Dit is immers een terrein dat in de samenwerking met een gelijksoortige partner gemakkelijker te organiseren is. Uit de antwoorden komt dit beeld wel naar voren, maar de aantallen waar dit op gebaseerd is zijn erg klein.

4.4. Toekomstige plannen ten aanzien van samenwerking

Naast de reeds bestaande samenwerking met verschillende partners kunnen de REC's en de scholen ook plannen voor de toekomst hebben. Hier hebben wij ze naar gevraagd. De meeste scholen zijn inderdaad van plan om in de nabije toekomst te gaan samenwerken (85%). Maar zes scholen geven aan geen plannen te hebben.

Een reden om in de toekomst te gaan samenwerken kan zijn het verbeteren van de landelijke dekking van het VSO. Aan de scholen is gevraagd of er binnen hun REC ook plannen in deze richting zijn, en zo ja, wat de inhoud van de plannen is. De respondenten konden meerdere antwoorden aangeven.

Tabel 4.4.1. *Toekomstplannen ten aanzien van het verbeteren van de landelijke dekking*

Toekomstplannen binnen REC t.a.v. verbeteren landelijke dekking	*% VSO-scholen (n=83)*
	%
Ja, vormen van REC- en/of clusteroverstijgende samenwerking (tussen REC's van verschillende clusters)	55
Ja, het verbreden van de toelating	31
Ja, het stichten van een nevenvestiging	30
Ja, anders, namelijk …	20
Nee, er zijn op dit moment geen plannen	16
Weet niet, heb geen zicht op de plannen	1

Alle respondenten, op één na, hebben zicht op het wel of niet voorkomen van plannen. Binnen de meeste REC's blijken er daadwerkelijk plannen te zijn (slechts 16% scholen geven aan dat er geen plannen zijn).
Voor wat betreft de inhoud van de plannen geeft maar liefst 55% van de VSO-scholen aan dat hun REC plannen heeft ten aanzien van REC- en/of clusteroverstijgende samenwerking.
Bij de categorie 'anders' werden onder andere genoemd: fusie van VSO-afdelingen in de regio, gezamenlijke bestrijding van de wachtlijsten en loslopende leerlingen. Ook geeft een school aan dat de recvorming nog weinig meerwaarde heeft en meldt een andere school dat een nevenvestiging niet haalbaar is.

Naast het verbeteren van de landelijke dekking kunnen er ook andere redenen zijn voor de school zelf om in toekomst te gaan samenwerken.

Tabel 4.4.2. Reden voor de school om in de toekomst te gaan samenwerken

Redenen voor de school om in de toekomst te gaan samenwerken	*% VSO-scholen (n=83)*
	%
Strategische redenen (waarborging continuïteit school, behoud zelfstandigheid)	61
Inhoudelijke redenen (verbetering kwaliteit onderwijs- en zorgaanbod, vergroten aanbod)	88
Efficiëntie werkprocessen (toegang tot kennis andere scholen, gezamenlijke procedures t.a.v. voorlichting ouders)	65
Anders	10

Het merendeel van de scholen wil vanwege inhoudelijke redenen gaan samenwerken (88% van de scholen). Ook de andere redenen werden frequent genoemd. Maar weinig scholen hebben van de 'anders' categorie gebruik gemaakt.

Op de vraag met wie de scholen in de nabije toekomst willen gaan samenwerken, worden in veel gevallen de instellingen en scholen met naam en toenaam genoemd. De plannen zijn blijkbaar al heel concreet. Hoewel vooral scholen genoemd worden, valt toch de grote diversiteit in de antwoorden op. Enkele van de gegeven antwoorden zijn: het regulier onderwijs, praktijkscholen in de regio, andere VSO-scholen, andere REC's, andere clusters, andere scholen uit eigen REC, zml scholen. Instanties als gemeenten, het bedrijfsleven en jeugdhulpverlening komen nauwelijks voor.

Hoofdstuk 5

Speerpunten en knelpunten ten aanzien van de kwaliteits-verbetering

5.1. Speerpunten kwaliteitsverbetering

Scholen is gevraagd om speerpunten ten aanzien van de kwaliteitsverbetering in het VSO en in de eigen school aan te geven. In respectievelijk de paragrafen 5.1.1 en 5.1.2 worden de uitkomsten beschreven.

5.1.1. Speerpunten kwaliteitsverbetering voor VSO in het algemeen

De VSO-scholen hebben aangegeven welke speerpunten zij belangrijk vonden voor het VSO in het algemeen. De volgende omschrijvingen dienden daarbij als voorbeelden:

- *primaire proces*: inhoud en aanbod van onderwijs en zorg, vraaggestuurd werken, handelingsgerichte diagnostiek, ambulante begeleiding, begeleiding van ouders, toepassing kerndoelen
- *personeel* (deskundigheidsbevordering, functioneren)
- *kennisontwikkeling* in het algemeen, innovatie (lerende organisatie)
- *externe relaties en klanten* (relaties met andere scholen, instellingen uit de regio of daarbuiten, ouderorganisaties)
- *middelen* (inzet van financiële middelen, huisvesting, materiaal)
- *strategie/visie* (identiteit van de school, integraliteit beleid)
- *leiderschap*

Tabel 5.1.1. *Speerpunten kwaliteitsverbetering voor VSO in het algemeen*

Speerpunten kwaliteitsverbetering voor VSO in algemeen	*% VSO-scholen* (n=83)
	%
Primaire proces	94
Personeel	64
Kennisontwikkeling	43
Middelen	41
Strategie/visie	32
Externe relaties en klanten	30
Anders, namelijk	7
Leiderschap	4

De respondenten konden de voor hen drie belangrijkste speerpunten aangeven. Dit is de reden dat een optelling van de percentages niet op 100 uitkomt. Tussen haakjes staat het absolute aantal scholen.

De VSO-scholen zijn het er over eens dat de kwaliteitsverbetering in het VSO zich zou moeten richten op het primaire proces, dat wil zeggen de inhoud en aanbod van het onderwijs en de zorg. Bijna alle scholen (94%) noemen dit als speerpunt voor de kwaliteitsverbetering in het VSO.
'Personeel' scoort ook hoog: tweederde (64%) van de scholen noemt dit als speerpunt. Hierbij valt te denken aan zaken als deskundigheidsbevordering en het functioneren van medewerkers (deze voorbeelden stonden bij de vraag genoemd). De rest van de genoemde speerpunten kan nog rekenen op eenderde van de stemmen. Alleen leiderschap wordt duidelijk niet gezien als belangrijk punt in de kwaliteitsverbetering; slechts 4% van de scholen noemt dit. Dit kan te maken hebben met het feit dat de directeuren de quick scan hebben ingevuld; zij hebben wellicht hun eigen rol in de organisatie niet centraal willen stellen of vinden het echt geen speerpunt.
Er zijn geen opvallende verschillen tussen clusters wat betreft de speerpunten die ze aangeven.

5.1.2. Speerpunten kwaliteitsverbetering voor eigen school

Ook konden de scholen aangeven wat de speerpunten waren als het ging om kwaliteitsverbetering in hun eigen school. De scholen konden daarbij kiezen uit de volgende voorbeelden:
- *onderwijs*: zoals omvang en inhoud van het aanbod, vraaggestuurde manier van werken, handelingsgerichte diagnostiek, toepassing kerndoelen
- *zorg*: zoals omvang en inhoud aanbod, vraaggestuurde manier van werken, inzet ambulante begeleiding, begeleiding van ouders
- *personeel:* zoals deskundigheidsbevordering, functioneren, terugdringen personeelstekort, verlaging ziekteverzuim
- *kennisontwikkeling* in het algemeen, innovatie (lerende organisatie)
- *externe relaties en klanten:* zoals relaties met andere scholen, instellingen uit de regio of daarbuiten, ouderorganisaties
- *middelen:* zoals financiële middelen zoals het realiseren van kostenbesparingen, verruimen van het budget), huisvesting, materiaal
- *strategie/visie* (helderheid strategie en visie, identiteit van de school, integraliteit beleid)
- *leiderschap*

Tabel 5.1.2 *Speerpunten kwaliteitsverbetering voor de eigen school*

Speerpunten kwaliteitsverbetering voor eigen school	*% VSO-scholen* (n=83)
	%
Onderwijs	89
Personeel	37
Zorg	26
Middelen	22
Kennisontwikkeling	17
Strategie/visie	20
Externe relaties en klanten:	10
Leiderschap	2
Anders, namelijk	4

De respondenten konden de voor hen twee belangrijkste speerpunten aangeven.

Ook voor wat betreft de kwaliteitsverbetering in de eigen school zijn de VSO-scholen het er over eens dat onderwijs een belangrijk speerpunt is. Onder onderwijs wordt verstaan de omvang en inhoud van het aanbod, zoals een vraaggestuurde manier van werken, toepassing van de kerndoelen en handelingsgerichte diagnostiek. Maar liefst 89% wil hier haar kwaliteitsverbetering op richten.
Op de tweede plaats komt 'personeel'; 37% van de scholen noemt dit als speerpunt. Hierbij zijn in de vraag voorbeelden gegeven als deskundigheidsbevordering, functioneren en terugdringen van het personeelstekort en het verlagen van het ziekteverzuim.
De andere speerpunten worden veel minder vaak genoemd. Net als bij speerpunten voor het VSO scoort ook hier 'leiderschap' heel laag.
Er zijn geen opvallende verschillen tussen de clusters.

5.2. Knelpunten

Aan de scholen is gevraagd welke knelpunten op het gebied van de kwaliteit ze op dit moment ervaren dan wel in de nabije toekomst verwachten te zullen tegenkomen. De genoemde knelpunten zijn door ons ondergebracht in een aantal categorieën, zie onderstaand schema.

Schema. *Genoemde knelpunten ingedeeld in categorieën*

Knelpunten ingedeeld in de volgende categorieën	*Aantal scholen dat knelpunt heeft genoemd **
Financiële middelen	25
Personeel (hoeveelheid, kwaliteit)	24
Antwoord onduidelijk	20
Onderwijs (organisatie en inhoud)	18
Huisvesting	17
Geen knelpunt ervaren	17
Leerlingen (omvang, type)	16
Divers (relatie VSO-po/REC, schaalgrootte, samenwerking andere instellingen, enz.)	15
Wetgeving	11

De antwoorden zijn heel divers. 'Financiële middelen' en 'Personeel' worden het meest genoemd als knelpunt.

In onderstaande schema staan voorbeelden van antwoorden die binnen de diverse categorieën zijn gegeven.

Enkele van de genoemde knelpunten

Financiële middelen:
- beperking van onderwijsaanbod vanwege middelen
- beperkte financiën
- financiën m.b.t. onderwijs
- financiën m.b.t. personeel
- stagebekostiging
- geen geld voor ambulante begeleiding op ROC
- bekostiging VSO (MB)

Onderwijs:
- examenstructuur in huidige vmbo kunnen niet meer differentiëren in leerwegen en niveaus
- kwaliteit onderwijsaanbod
- arbeidstoeleiding en plaatsing op de arbeidsmarkt is moeizaam
- steeds minder mogelijkheden tot stage
- toelatingscriteria
- toepassing kerndoelen-leerlijnen
- aanpassen onderwijsmiddelen
- plaatsen van leerlingen die individuele zorg behoeven
- verschraling onderwijsaanbod

Huisvesting:
- huisvesting te klein, niet genoeg geoutilleerd
- huisvesting voldoet niet aan de eisen van de doelgroep/versnipperde huisvesting
- te kleine behuizing

Wetgeving:
- onduidelijke wetgeving m.b.t. toelating esm-leerlingen en daardoor moeilijk om visie te realiseren
- inhoud van het onderwijs versus de wettelijke kaders
- de regelgeving
- ontwikkeling in het regulier onderwijs
- WEC m.b.t. indicatiecriteria
- veranderingsruimte en de onduidelijkheid daarover
- vele en snelle veranderingen maken het moeilijk om koers uit te zetten en dus personeel ..

Personeel:
- energievretend voor het personeel daardoor te weinig interesse voor verdere ontwikkeling/innovatie
- juiste personeel vinden voor deze kinderen
- personeelstekort
- formatie voor stage
- weinig goed gekwalificeerd personeel voor vervanging

- groot spanningsveld formatie en doelgroep
- moeilijk om geschoold personeel te vinden
- tekort aan personeel/hoge werkdruk
- gebrek aan competenties

Leerlingen:
- grote verspreiding van het niveau van de leerling binnen het VSO
- snelle daling leerlingenaantal
- veranderde doelgroep
- zorg instroom laagfunctionerende leerlingen
- toename kinderen
- zwaardere leerlingen

Divers:
- fusie
- ondanks voornemens voor samenwerking, voorkeur eigen toko
- vervoer
- samenwerkingsdruk
- groei organisatie
- vallend onder primair onderwijs maar geldgebrek
- VSO-afdeling bijeen SO-school (vanaf 4 jaar); niet ideaal
- witte vlekken in het REC (te weinig VSO's in het REC)
- REC is te log, te groot (onderwijs wordt er niet beter van)
- vinden van geschikte partner i.v.m. schaalvergroting

5.3. Uitvoering kwaliteitsverbetering

5.3.1. Huidige uitvoering kwaliteitsverbetering

Gevraagd is op welke manier de scholen kwaliteitsverbetering in hun school denken te realiseren.

Tabel 5.1.3. *Op welke wijze wordt op dit moment binnen uw school uitvoering gegeven aan kwaliteitsverbetering, in procenten*

Wijze kwaliteitsverbetering	*% VSO-scholen* (n=83)
	%
Plan waarin beleidsdoelen en activiteiten ten aanzien van kwaliteitsverbetering staan geformuleerd	74
Bijstelling van beleid en activiteiten o.b.v. de evaluaties	73
Gebruik kwaliteitsinstrument	33
Interne evaluaties, met uitkomsten wordt weinig gedaan	24
Externe evaluaties, met uitkomsten wordt weinig gedaan	16
Er wordt niet aan gewerkt	0

Alle VSO-scholen die aan de quick scan hebben meegedaan laten weten uitvoering te geven aan kwaliteitsverbetering. Geen enkele school heeft namelijk het antwoord 'er wordt niet aan gewerkt' aangekruist.

Bijna driekwart van de scholen (74%) geeft aan dat ze een plan hebben liggen waar de beleidsdoelen en de activiteiten ten aanzien van kwaliteitsverbetering in geformuleerd staan.
Ook zegt bijna driekwart (73%) het beleid en de activiteiten bij te stellen op basis van de gehouden (interne en/of externe) evaluaties. Een aanzienlijk aantal scholen doorloopt dus de beleidscyclus. Wat dan wel weer bevreemding wekt is dat relatief weinig scholen interne en/of externe evaluaties uitvoeren.
Eenderde van de scholen maakt gebruik van een kwaliteitsinstrument. INK wordt veel genoemd. Daarnaast worden genoemd de Balanced Score Card, een quickscan, een eigen instrument en het hebben van een onderwijsbegeleidingsgroep.
Er zijn wat betreft de wijze van uitvoering van kwaliteitsverbetering geen opvallende verschillen tussen de clusters.

5.3.2. Toekomstige uitvoering kwaliteitsverbetering gelet op speerpunten

De volgende vraag is gesteld: Op welke manier zou de kwaliteitsverbetering in uw school gerealiseerd kunnen worden? Neem daarbij de twee door u genoemde speerpunten t.a.v. kwaliteitsverbetering in het VSO in gedachten.

Tabel 5.1.4. Toekomstige realisatie kwaliteitsverbetering (gelet op genoemde speerpunten)

Manier van kwaliteitsverbetering in school	*% VSO-scholen (n=82)*
	%
Samen gaan werken met andere scholen en instanties	46
Beschikking krijgen over meer financiën via verruiming publieke middelen	33
Als school zelf kwaliteitsbeleid te ontwikkelen	26
Efficiëntere bedrijfsvoering van de school	23
Verruiming van de wettelijke regels	16
Taak voor het REC	13
Taak voor de clustervereniging	12
Beschikking krijgen over financiën via het zelf aanboren van private middelen	6
Andere manier	5

Voor het realiseren van de kwaliteitsverbetering in de eigen school (met name ten aanzien van de eerder door de school genoemde speerpunten) denken de scholen vooral aan een samenwerking met andere scholen en instanties (46%) en aan meer financiële middelen afkomstig uit de publieke middelen (33%). Een relatief groot aantal scholen, 26%, geeft aan dat een eigen kwaliteitsbeleid een oplossing zou kunnen zijn. Het belang van kwaliteitszorg wordt blijkbaar onderkend.
Positief is dat scholen de oplossing bij zichzelf zoeken en niet de verantwoordelijkheid afschuiven naar het REC (taak voor het REC), het cluster (taak voor de clustervereniging) of de overheid (de wettelijke regels).
Er zijn geen opvallende verschillen tussen de vier clusters.

Hoofdstuk 6

Conclusies

Conclusies ten aanzien van leerlingenstromen, aanbod en vraag

Leerlingenstromen

Er hebben 83 scholen aan de quick scan meegedaan. Gemiddeld tellen de scholen 129 leerlingen in de VSO-leeftijd, welke meestal loopt van 12-13 tot 18-19 jaar. De ingeschreven leerlingen volgen vooral het voortgezet speciaal onderwijs. Zij zijn veelal afkomstig uit het speciaal onderwijs (al dan niet van de eigen school). In totaal staan er op de betrokken scholen 424 leerlingen op een wachtlijst. De wachtlijsten zijn vooral te vinden op de scholen in cluster 3 en 4. De leerlingen staan meestal langer dan 10 maanden op een wachtlijst.
In het schooljaar 2002/2003 zijn er 1293 leerlingen uit de deelnemende VSO-scholen gestroomd, vooral naar het traject beschermd wonen/werken. Waar de leerlingen naar toe zijn uitgestroomd verschilt per cluster. Aan het eind van het schooljaar 2002/2003 zijn er 1488 leerlingen op de betrokken scholen uitgestroomd. Ook dan vertrekken zij in de meeste gevallen naar het traject beschermd wonen/werken en dit verschilt hier eveneens per cluster.

Aanbod en vraag

De scholen bieden verschillende trajecten aan. De meeste scholen bieden arbeidstoeleiding, beschermd wonen/werken en diploma- en certificaatgerichte trajecten aan. In mindere mate komen het schakeltraject naar regulier onderwijs en een andere VSO-school voor. De meeste leerlingen binnen de betrokken scholen volgen het traject arbeidstoeleiding of diploma- of certificaatgerichte trajecten aan. Dit verschilt echter per cluster.
Waar het gaat om diploma- of certificaatgerichte trajecten bieden de meeste scholen de theoretische leerweg aan, gevolgd door de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo. De meeste leerlingen op de betrokken scholen volgen echter het praktijkonderwijs of de basisberoepsgerichte leerweg. Dit verschil heeft te maken met het feit dat het aantal leerlingen in cluster 1 en 2 kleiner is dan in de andere clusters.
Ruim een derde van de scholen biedt basisvorming aan, de helft doet dit niet een een klein aantal biedt een deel van de basisvorming aan. De scholen die basisvorming aanbieden bieden meestal het differentieel deel aan, dit is het deel dat zij zelf in kunnen vullen. Een klein deel biedt het kerndeel aan.
De scholen hebben nauwelijks te maken met een veranderde vraag naar bepaalde opleidingsstromen. Alleen de vraag naar arbeidstoeleiding is toegenomen.

Conclusies ten aanzien van samenwerking en kwaliteitsverbetering

Belangrijkste samenwerkingspartner

Vrijwel alle scholen (99 procent) geven aan met één of meer andere scholen of instellingen samen te werken.
De belangrijkste partners voor de scholen zijn de scholen voor VSO uit hetzelfde REC en hetzelfde cluster (van de VSO-scholen noemt 29% deze partner) en de zorginstellingen zoals de jeugdhulpverlening, jeugdgezondheidszorg (20% van de scholen noemt deze partner).

Type samenwerkingspartner en wijze van samenwerken

Alle vormen van samenwerking komen voor. Geen enkele vorm springt er uit. Er is in de meeste gevallen minimaal sprake van regelmatige afstemming en samenwerking.
Er is geen verband tussen de samenwerkingspartner en de wijze van samenwerking daarmee.

Type samenwerkingspartner en inhoud samenwerking

De samenwerking bestrijkt alle terreinen, zo blijkt uit de antwoorden. Samenwerking op het terrein van de organisatie van de expertise, zoals het gezamenlijk organiseren van de deskundigheidsbevordering, komt het vaakst voor. Maar ook samenwerking op het gebied van de organisatie en inhoud van onderwijs en zorg worden vaak genoemd.

Toekomstige plannen ten aanzien van samenwerking

Binnen de meeste REC's blijken er daadwerkelijk plannen te zijn.
Voor wat betreft de inhoud van de plannen geeft maar liefst 55% van de VSO-scholen aan dat hun REC plannen heeft ten aanzien van REC- en/of clusteroverstijgende samenwerking.
Het merendeel van de scholen wil vanwege inhoudelijke redenen gaan samenwerken (88% van de scholen). Ook de andere redenen werden frequent genoemd. Op de vraag met wie de scholen in de nabije toekomst willen gaan samenwerken, worden in veel gevallen de concrete namen van scholen genoemd. Voor wat betreft de rest van de antwoorden valt de grote diversiteit van de mogelijke partners op.

Speerpunten kwaliteitsverbetering voor VSO in het algemeen

De VSO-scholen zijn het er over eens dat de kwaliteitsverbetering in het VSO zich zou moeten richten op het primaire proces, dat wil zeggen de inhoud en aanbod van het onderwijs en de zorg. Bijna alle scholen (94%) noemen dit als speerpunt voor de kwaliteitsverbetering in het VSO. 'Personeel' scoort ook hoog: tweederde (64%) van de scholen noemt dit als speerpunt.

Speerpunten kwaliteitsverbetering voor eigen school

Ook voor wat betreft de kwaliteitsverbetering in de eigen school zijn de VSO-scholen het er over eens dat onderwijs (zoals omvang en inhoud van het aanbod) een belangrijk speerpunt is. Maar liefst 89% wil hier haar kwaliteitsverbetering op richten. Op de tweede plaats komt 'personeel'; 37% van de scholen noemt dit als speerpunt.

Knelpunten

De genoemde knelpunten zijn heel divers. 'Financiële middelen' en 'Personeel' komen het meeste voor.

Huidige uitvoering kwaliteitsverbetering

Alle VSO-scholen die aan de quick scan hebben meegedaan laten weten uitvoering te geven aan kwaliteitsverbetering. Bijna driekwart van de scholen (74%) geeft aan dat ze een plan hebben liggen waar de beleidsdoelen en de activiteiten ten aanzien van kwaliteitsverbetering in geformuleerd staan. Ook zegt bijna driekwart (73%) het beleid en de activiteiten bij te stellen op basis van de gehouden (interne en/of externe) evaluaties. Een aanzienlijk aantal scholen doorloopt dus de beleidscyclus. Eenderde van de scholen maakt gebruik van een kwaliteitsinstrument; genoemd worden INK, BSC, quick scan.

Toekomstige uitvoering kwaliteitsverbetering gelet op speerpunten

Voor het realiseren van de kwaliteitsverbetering in de eigen school (met name ten aanzien van de eerder door de school genoemde speerpunten) denken de scholen vooral aan een samenwerking met andere scholen en instanties (46%) en aan meer financiële middelen afkomstig uit de publieke middelen (33%).

Conclusies ten aanzien van de clusters

De clusters laten vrijwel nergens een afwijkend beeld zien. Met andere woorden, de antwoorden gegeven door cluster 2-scholen wijken, op een paar vragen na, niet af van de antwoorden van cluster 3- en cluster 4-scholen. Er is dus geen sprake van bepaalde type samenwerkingsrelaties die binnen het ene cluster vaker voorkomen dan binnen het andere cluster.
Wel blijken cluster 4-scholen er hier en daar uit te springen in de zin dat ze verder gevorderd zijn als het gaat om inhoud en de wijze van samenwerken.
Uit cluster 1 deden slechts twee scholen mee. Daarom doen we over deze scholen geen uitspraak.

Bijlagen

Bijlage 1

Verantwoording opzet en uitvoering quick scan en respons

Deze rapportage is gebaseerd op een quick scan onder directeuren van zelfstandige VSO-scholen of SO scholen met een VSO afdeling in alle vier de REC clusters.

De quick scan is als volgt tot stand gekomen:
Door OCW zijn bij de onderzoeksaanvraag vier thema's aangegeven, hierbij zijn vragen geformuleerd, de vier thema's waren: 1. instroom, doorstroom en uitstroom, 2. aanbod en vraag, 3. vormen van samenwerking en 4. speerpunten en knelpunten. Voor vragen rondom het laatste thema is onder andere gebruikgemaakt van het INK-kwaliteitsinstrument voor VMBO en PrO voor vragen over samenwerking en speerpunten en knelpunten. Via internet is gezocht naar gegevens over diplomagerichte trajecten en stromen binnen het speciaal onderwijs. Een conceptvragenlijst is vervolgens voorgelegd aan Jos van der Pluijm, OCW (M. Zandbergen), Kees Kuijs (Wegbereiders) en de voorzitters van de vier REC clusters. Het commentaar is verwerkt in de definitieve vragenlijst.

Uitvoering
De quick scan is uitgevoerd door middel van een telefonisch interview. De vragen van de quick scan zijn tezamen met een begeleidende brief, voorafgaand aan het telefonische interview, aan de directeuren toegestuurd. Het toesturen hiervan vooraf had als reden dat een aantal vragen, met name die over leerlingaantallen, enige voorbereiding door de respondent vergde. Het vooraf opzoeken van antwoorden heeft de duur van het telefonische interview daarmee aanzienlijk bekort. Na het verzenden van de vragen en de brief zijn de directeuren telefonisch benaderd met de vraag om deelname, indien zij wilden werd vervolgens een afspraak gemaakt voor de daadwerkelijke afname van het interview.
Voor de benadering van de directeuren is gebruik gemaakt van een databestand van OCW.

Respons
De respons na de officiële doorlooptijd (60 scholen) viel dermate tegen dat besloten is om de interviewtijd te verlengen. Een van de redenen voor de lage respons was het ontbreken van juiste telefoonnummers en namen van directeuren.
Toen besloten werd tot een tweede interviewronde hebben de clustervoorzitters hun achterban gestimuleerd om deel te nemen. Alle scholen die nog niet hadden deelgenomen hebben van IVA een brief gehad waarin de mogelijkheid om alsnog deel te nemen onder hun aandacht werd gebracht. Het IVA heeft zich ingespannen om de juiste telefoonnummers en de namen van de directeuren te achterhalen. Hierbij is dankbaar gebruik gemaakt van de adressenbestanden van de clusters zelf.

Sommige scholen hebben het telefonische interview niet afgewacht, maar de vragen schriftelijk beantwoord en aan IVA teruggestuurd.

Er zijn in totaal 197 scholen benaderd. De uiteindelijke respons bedraagt 42 procent (83 scholen).

Tabel B1. *Overzicht respons, per cluster en totaal*

	aantal scholen in populatie	*aantal scholen respons*	*respons %*
Cluster 1	3	2	67%
Cluster 2	21	12	57%
Cluster 3	112	47	42%
Cluster 4	61	22	36%
Totaal	197	84	43%

Uit de tabel valt af te leiden dat alle clusters goed vertegenwoordigd zijn in de respons, alleen het aantal scholen in cluster 4 is wat achtergebleven.

Nonrespons
De scholen die niet hebben deelgenomen aan de quick scan hadden daarvoor verschillende redenen. In de tabel staat een overzicht van de nonresponsredenen.

Tabel B2. *Overzicht redenen voor non-respons*

Redenen voor non-respons	*% VSO-scholen (n = 114)*
Weigering van telefonisch interview, respondent wil wel schriftelijk reageren, maar heeft niets teruggestuurd	34
Directeur is niet aanwezig tijdens de veldwerkperiode	22
Weigering, wil niet meewerken aan het onderzoek	21
De telefoon wordt niet opgenomen	15
Niet bestaand telefoonnummer	8

Uit de tabel blijkt dat veel scholen (34%) wel toegezegd hebben mee te doen door de antwoorden op de vragen schriftelijk in te sturen, maar dit hebben zij uiteindelijk niet gedaan. Daarnaast is er een redelijk aantal scholen (21%) dat echt niet aan het onderzoek mee wilde werken. De overige scholen waren lastig bereikbaar door onjuiste telefoonnummers of afwezigheid van de directeur.

Kenmerken scholen

Tabel B3. *Zelfstandige VSO-school of school met VSO afdeling*

	% scholen (n = 82)
Zelfstandige VSO-school	76
VSO afdeling	24

Eén school is een VSO-school gefuseerd met een VMBO school.

Bijlage 2

Antwoorden vraag 12

Vraag 12 luidde:

Hoe heeft u het onderwijsaanbod, gerelateerd aan de algemene beschrijvingen in de wet, ingericht? (zie de beschrijving in de bijlage aan het eind van deze quick scan)

Hieronder worden alle gegeven antwoorden vermeld:

- vakken in vmbo van de basisvorming. en ROC/arbeidsmarkt/ Dagopvang niet schoolgaande jeugd/motivatie
- 1: realisatie punt a, b,c,d,e,g,h,i; praktijkvakken: hout,metaal, bouwtechniek en huishoudkunde
- 3 leerwegen: waarbij moeilijkheidsgraad oploopt per weg. Leerweg1 leert makkelijk Lw3 leert moeilijk
- a t/m i en huishoudkunde, koken, techniek, tuin-dierverzorging, hobbyvorming en vrijetijdsbesteding
- aanbod afgestemd op slo kerndoelen/ verder beschreven in groepsplannen en vakkenplan v. VSO.
- Alles onder de noemer wonen, werken, vrije tijd.
- algemene technieken consumptieve technieken
- alle vakken onder lid 1 art.14 tijdens de basisvorming, daarna leerweg en tenslotte examen.
- alle vakken vmbo/oriëntatie en mobiliteit/alle vakken bijlage 14
- alle vakken VSO-regeling, maar geschiedenis+aardrijkskunde. geclusterd tot kennisvakken
- alle verplichte vakken + VSO -vakken, namelijk: huishoudkunde,techniek en tuinbouw
- alles, moderne talen, avo vakken exacte vakken culturele vakken (ckv tekenen)techniek
- als in artikel 14 + huishoudkunde/ koken /groenarbeid/ stage elders.
- artikel 14 + kerndoelen sova. aangepaste kerndoelen en Huishoudkunde, consumptieve technieken
- artikel 14 + techniek en verzorging
- basisvorming die ook gelden voor vo.
- Basisvorming, VMBO, PRO a t/m i
- conform iso. meerdere lbo-vakken nl: tuinbouw, techniek, textiel, verzorging arbeidstoeleiding.
- conform
- conform alle vakken zbijlage + huishoudkunde/algemene technieken/houtbewerking/handva./text werkvormen
- Conform de wet en meer. Wet slaat nergens op.
- conform de wet geven extra beroepsoriëntatie (sociale vaardigheden)
- conform Wet basisonderwijs. Eigen weg gevolgd.
- conform wet en regelgeving in toenemende mate groepsoverstijgend

- conform wet expertisecentra
- dusdanig dat onze leerlingen aansluiting kunnen vinden bij alle vormen van vo lid 1,2,4
- hanteren nieuwe wetgeving
- het onderwijsaanbod van de Mr. Johan Visserschool is veel uitgebreider
- idem als wet aanvulling op punt B tot en met E wereldverkenning in niveau groepen.
- individueel aangepast vw beperkte leervermogens/ eventueel inkoop bij andere instituten.
- inhoud VSO 1+2
- kerndoelen voor zmlk/door het SLO. vastgesteld in opdracht van ministerie v Onderwijs
- kpc-leerleiding/ groen/ keuken/ magazijn/ en werken in de groothuishouding
- lezen, Nederlandse taal rekenen, algemene technieken en huishoudelijk werk, ehbo, administratie, hout, muziek, koken
- leerlingen moeten voldoen aan criteria REC cluster 4 en ze moeten voldoende mogelijkheden hebben voor vmbo.
- naast genoemde vakken afd. VMBO-P (Hout-Metselen-Consumt-Bos)
- Nederlandse taal, geschiedenis, aardrijkskunde, wiskunde/rekenen, teken, lichamelijke oefening, algemene technieken, koken,sociale vaardigheden, glasbewerking inf
- Nederlandse taal, muziek, tekenen, handvaardigheid, lichamelijke oefening
- Nederlandse taal, rekenen, praktijk onderwijs(huishoudkunde)
- Nederlandse taal, aardrijkskunde, maatschapleer wiskunde, muziek, tekenen, handvaardigheid, sport.(+vorm van geschiedenis)
- nvt. op deze VSO.
- onderbouw/basisvormingslessentabel/ en Bovenbouw/praktijkschoolonderwijs
- onderwijsaanbod gerelateerd daardoor vraaggericht onderwijs.
- parallelonderwijs, dat wil zeggen voor zover mogelijk worden alle reguliere opleidingen aangeboden.
- praktijkgericht ruim stageaanbod, zelfstandigheidtraining, sociale vaardigheden
- PRO-leerplan SLA /BL/TL-basisvorming + sectoren/HAVO-basisvorming + 2 profielen
- specifieke vakken VSO. verzorging/huishoudkunde, techniek en groen
- taal, rekenen, wiskunde, oriëntatie wereld, sociaal, tuinieren, huishoud, koken verzorging, techniek
- techniek, arbeidsoriëntatie+sociale vaardigheden,verzorging+engels+biologie
- VMBO (ll doen er 5 jr over); VSO-MLK (volgens PRO); VSO-ZMLK (volgens leerdoelen SLO, thema's)
- volgens artikel 14 exclusief geschiedenis maatschappijleer. Wel maatschappelijke redzaamheid.
- volgens VSO-richtlijnen + engels + beroepsgerichte vakken (VMBO-traject)
- volgens VSO + VMBO-richtlijnen
- VSO: alles plus algemene techniek en huishoudkunde
- wij hanteren art. 14 niet letterlijk meer, gaan uit van doelen die SLO heeft ontwikkeld
- wij voldoen aan a t/m i
- wijken zeer sterk af, geen enkele correlatie tussen wet en leerlingen
- zie bijlage 14 in vorm van vakken pakket/ tuinieren en kas/techniek en huishoudkunde
- zie bijlage 14 + engels/ economie/emotionele sociale seksuele ontwikkeling.
- zie bijlage 14 bieden brede weg aan: theoretisch aanvullend op praktijk
- zie bijlage 14 en algemene technieken en huishoudkunde met betrekking tot VSO
- zie bijlage 14 VMBO administratie met 4 leerwegen en praktijkonderwijs wettelijke voorschriften
- zie bijlage 14 en het vak wereldoriëntatie,
- zie bijlage artikel 14 + biologie/ engels/ Duits/Frans
- zie bijlage artikel 14 en algemene techniek en huishoudkunde/koken
- zie bijlage vraag 12 + vmbo-theorie/praktijkvakken metaal en groen enz

- zie schoolgids, voorbereidend beroepsonderwijs, mondelinge taal
- zoals bijlagen artikel 14 + Frans, Duits en economie